

Psychometric Properties and Adaptation of the “Autonomous-Related Self in Family Scales” for High School Students¹

Yalçın Özdemir²Figen Çok³

ABSTRACT. This study examined the psychometric properties of “Autonomous-Related Self in Family Scales” (Kağıtçıbaşı, 2007). A total of 1133 Turkish high school students from the city of Ankara completed the 22 items self-report measures of autonomous-related self in family scales. The scale has three dimensions namely autonomous self, related self and autonomous-related self in family. In order to examine the structure validity and factor structure of the scale explanatory and confirmatory factor analysis have been carried out. Results of explanatory factor analysis showed that the scale had a three-factor construct and also confirmatory factor analyses confirmed the these three factor structure of the scale. The internal consistency of the autonomous self (.69) related self (.77) and autonomous-related self (.73) in family scales was acceptable. Autonomous-related self in family scales also proved useful in assessing gender differences in self construal. All these values suggest that the scale is valid and reliable for high school students.

Keywords: Self-construal, autonomous self, related self, autonomous- related self.

SUMMARY

Purpose and Significance: Traditional cross-cultural perspective in psychology pointed out two different self-construals namely independent and interdependent. These self construal mainly depends on cultural value orientations of individualistic and collectivist values. These two images of self are conceptualized as reflecting the emphasis on connectedness and relations often found in non-Western cultures (interdependent) and the separateness and uniqueness of the individual (independent) stressed in the West. It is argued that these construal of the self can and do coexist in a given culture and they can be measured. For this purpose a 22-item self-construal scale measuring three dimensions of self-construal (autonomous self, related self and autonomous-related self construal in family) was developed for university students by Kağıtçıbaşı (2007). What is needed to assess the psychometric properties of “Autonomous-Related Self in Family Scales” for high school students? Thus, based on the need for measuring self construal among high school students, this study aimed at adapting Kağıtçıbaşı’s “Autonomous-Related Self in Family Scales” (1990) for high school students.

Method: A total of 1133 Turkish high school students from the city of Ankara completed the 22 items self-report measures of autonomous-related self in family scales. Students were 12 to 18 years old and in grades 9 to 11 from public and private schools. Permission to conduct the investigation was granted by the school board and participating schools. Data was collected in classrooms during school hours.

Results: In order to examine the factor structure of the scale explanatory and confirmatory factor analysis have been carried out. The reliability of the scale was examined by Cronbach alpha methods. For gender differences t- test were conducted.

Discussion and Conclusions: Results of explanatory factor analysis showed that the scale had a three-factor construct and was comprised of a total of 20 items and also confirmatory factor analyses confirmed the these three factor structure of the scale that is autonomous self, related self and autonomous- related self in family. The internal consistency of the autonomous self (.69), related self (.77) and autonomous-related self (.73) in family scales was acceptable. Results of explanatory and confirmatory factor analyses showed that autonomous-related self in family scales is a valid and reliable measure of the three different dimensions of self-construal for Turkish adolescents. Autonomous-related self in family scales also proved useful in assessing gender differences in self construal dimensions. Later studies should focus on effects of adolescents’ autonomous self, related self and autonomous-related self construal on social and emotional developments. Its implications and potential applications are discussed.

¹ This study is a part of the Ph.D. dissertation supervised by Prof.Dr. Figen Çok and supported by TUBİTAK, Project no: 107K545.

² Asst.Prof.Dr. Adnan Menderes University, Faculty of Education, Educational Sciences, yalcinozd@yahoo.com.

³ Prof. Dr. Başkent University, Educational Psychology, figen.cok@gmail.com.

“Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeklerinin” Lise Öğrencileri için Uyarlanması ve Psikometrik Özellikleri¹

Yalçın Özdemir²

Figen Çok³

ÖZ. Bu çalışmada “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri”nin (Kağıtçıbaşı, 2007) psikometrik özellikleri incelenmiştir. Çalışmada Ankara merkezde öğrenim gören 1133 öğrenci 22 maddeden oluşan ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeklerini doldurmuştur. Ölçek üç alt boyuttan oluşmaktadır: ailede özerk benlik, ailede ilişkisel benlik ve ailede özerk-ilişkisel benlik. Ölçeğin yapı geçerliği ve faktör yapısı açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin üç faktörlü olduğu ve doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin üçlü faktör yapısının doğrulandığı görülmüştür. Ailede özerk benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (.69), ailede ilişkisel benlik ölçeğinin içtutarlılık katsayısı (.77) ve ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin iç tutarlılık katsayısı (.73) kabul edilebilir bulunmuştur. Ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeklerinin benlik kurgusu açısından cinsiyet farklılıklarını değerlendirmede de kullanılabilir olduğu görülmüştür. Sonuçlar ölçeğin lise öğrencileri geçerli ve güvenilir olduğunu göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: Benlik kurgusu, özerk benlik, ilişkisel benlik ve özerk ilişkisel benlik.

GİRİŞ

Psikoloji tarihinde benlik, ilgilenilen en önemli konulardan biri olmuştur (Singelis, 1994). Kültürlerarası psikolojide bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik kurgusu (self-construal) olmak üzere temel olarak iki boyutlu benlik kurgusu ortaya atılmıştır (Markus ve Kitayama, 1991). Benlik kurgusu “kişinin başkaları ile olan ilişkileri ve başkalarından farklı benliği ile ilgili düşüncelerin, duyguların ve eylemlerin toplamı” olarak tanımlanmaktadır (Singelis, 1994, s. 581). Bu ikili bakış açısına göre bir kültürde benlik kurgusu gelişimi ya özerklik yönünde ya da ilişkisellik yönünde gelişmektedir (Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1995). Avrupa kökenli Amerikalılar için benlik gelişimi bağımsızlık açısından tanımlanmakta; bireyler çocukluktan itibaren, kendilerini bağımsız, kendi kendine yeten ve özerk bireyler olarak tanımlamaktadır (Markus ve Kitayama, 1991; Sampson, 2000). Batıda ya da genel olarak bireyci toplumlarda doğmuş, yetişmiş ve yaşayan bireylerin daha güçlü özerk benliğe sahip olma eğiliminde oldukları; doğu toplumlarında ya da toplulukçu kültürlerde doğmuş, yetişmiş ve yaşayan bireylerin daha çok bağımlı-ilişkisel benlik geliştirme eğiliminde oldukları belirtilmiştir (Markus ve Kitayama, 1991).

Son zamanlardaki bazı çalışmalarda batı psikolojisinin ileri sürdüğü bağımsız benlik modeli sorgulanmaya başlanmış (Kağıtçıbaşı, 1996, 2000, 2005, 2007) ve ilgili kültürlerarası çalışmalar insan gelişimi ile ilgili batılı bakış açısının dünyanın başka birçok yerindeki insanların benlik kurgusu gelişimlerine uygulanamayacağını göstermiştir (Kitayama, Markus, Matsumoto ve Norasakkunkit, 1997; Markus ve Kitayama, 1991). Örneğin, Türkiye’de benlik üzerine gerçekleştirilen çalışmalar da ilişkisellekle yeni bireyci değerlerin birlikteliğini göstermiştir. Kağıtçıbaşı (1996, 2000, 2005, 2007) bu yeni benlik tipini tanımlamak için “özerk-ilişkisel benlik”; İmamoğlu (1998) “dengelenmiş ayırma-bütünleşme: ilişkisel bireyleşme; Karadayı (1998) “ilişkili özerklik” kavramlaştırmalarını kullanmışlardır. Buna dayanarak benlik kurgusu gelişimi üzerinde kültürün önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Bireycilik-toplulukçuluk ayrımı açısından Türkiye genel olarak toplulukçu bir toplum olarak sınıflandırılmış (Hofstede, 2001) ve bu sınıflamaya paralel olarak Türkiye’deki sosyo-kültürel bağlam geleneksel olarak aile, akrabalar, komşular ve sosyal gruplar arasında yakın bağların önemli olduğu bir kültür olarak tanımlanmıştır (İmamoğlu, Küller, İmamoğlu ve Küller, 1993). Ancak aynı zamanda toplumun üst sosyo-ekonomik düzeyinde eğitim düzeyi yüksek kişiler arasında ilişkiselliğin

¹Bu çalışma Prof.Dr. Figen Çok danışmanlığında yürütülen doktora tez çalışmasının bir parçasıdır ve TÜBİTAK tarafından 107K545 No’lu Hızlı Destek Projesi olarak desteklenmiştir.

²Yrd.Doç.Dr. Adnan Menderes Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri, yalcinozd@yahoo.com.

³Prof. Dr. Başkent Üniversitesi, Eğitim Psikolojisi A.B.D., figen.cok@gmail.com.

azalmasını gerektirmeyen bireyselleşmeye doğru güçlü bir eğilimin olduğu belirtilmiştir (İmamoğlu, 2002; Karadayı, 1998). Bu sonuçlar yukarıda da belirtildiği gibi benliğin sadece özerk ya da ilişkisel olarak kavramlaştırılmasının da yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Kağıtçıbaşı (1996, 2000, 2005, 2007) da bu eleştirileri temel alarak üç farklı aile örüntüsü içinde ortaya çıkan üç farklı benlik kurgusunun (özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel) gelişimini ortaya koyan aile değişim modeli önermiştir.

Kağıtçıbaşı (2007), klasik modernleşme anlayışındaki sosyo-ekonomik gelişmelerle birlikte karşılıklı bağımlılık aile modelinden bağımsızlık aile modeline doğru bir değişime yaşanacağı görüşünü eleştirmiş ve yakın aile bağlarının önemli olduğu kültürlerde kentleşme ve sanayileşmeye karşın yakın bağların sürdüğünü belirtmiştir. Ona göre refah artışıyla birlikte maddi bağımlılıklar azalmasına rağmen duygusal bağımlılıklar devam etmekte ve bu değişimler ailelerin çocuk yetiştirme biçimlerini etkilemektedir. Maddi bağımlılıklar azaldıkça, çocukların özerklikleri daha fazla desteklenmekte; ailenin refahı için çocuğun maddi katkısının öneminin azalması nedeniyle artık çocuğun özerkliği bir tehdit olarak algılanmamaktadır. Ancak, duygusal bağımlılıklara hala önem verilmesi nedeni ile çocuğun ailesine yakın ve bağlı olması istenmektedir. Kağıtçıbaşı (2007), sosyo-ekonomik gelişmeler sonucu ortaya çıkan aile değişimlerinin, özerklik ve ilişkisel bir araya getiren “özerk-ilişkisel benlik” kavramını ortaya atarak alanyazında var olan bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik boyutlarına yeni bir boyut eklemiş ve benliğin iki uçlu kavramsallaştırılmasından farklı bir gelişim yolu ortaya koymuştur.

Benlik konusunun batılı bir kavramsallaştırmayla ele alındığı birçok çalışmada (Markus ve Kitiyama, 1991; Singelis, Bond, Sharkey ve Lai, 1999) benlik kurgusunun temel boyutları olarak kabul edilen “özerklik” ve “ilişkisel” zıt kutuplar olarak değerlendirilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2005). Ancak, son zamanlardaki çalışmalar bu iki gelişimsel yolun temel insan gereksinimi olduğunu (Assor, Kaplan ve Roth, 2002; Ryan ve Deci, 2000; Baumeister ve Leary, 1995) ve özerklik ile ilişkisel zıt kutuplar olmadığını göstermektedir (Cross ve Madson, 1997; Kağıtçıbaşı, 1996, 2000, 2005). Tam tersine birçok kuramcı hem özerkliğin hem de ilişkisel birlikteliğinin önemini vurgulamıştır. İmamoğlu (1998, 2003) yetkinlik ya da bireyselleşme ve karşılıklı bağımlılık ya da ilişkisel birbirini tamamlayıcı doğasına dikkat çekmiştir. Ryan ve Deci (2000) bağlılık ve özerkliğin bütün kültürlerdeki insanların temel gereksinimi olduğunu ileri sürmüştür. Toplumsallaşma mekanizmaları bu gereksinimleri ne kadar çok desteklerse çocukların iyilik durumları o kadar artmaktadır (Chirkov ve Ryan, 2001; Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003). Bu çalışmalar ilişkisel ve özerklik gereksiniminin birbirini tamamlayıcı olduğunu ve sıklıkla aynı zamanda karşılandığını göstermiştir. Ancak geleneksel cinsiyet rolü toplumsallaştırma uygulamalarının benlik kurgusunun gelişimi açısından kadın ve erkekler arasında fark yarattığı da belirtilmektedir. Cinsiyet ve benlik kurgusu arasındaki ilişki açısından erkeklerin kadınlara göre özerk, kadınların da ilişkisel benlik kurgusu düzeylerinin daha yüksek olduğu gösterilmiştir (Cross ve Madson, 1997).

Alanyazın incelendiğinde benlik kurgusunu bağımsız ve karşılıklı bağımlı benlik kurgusu olarak iki boyutta değerlendiren (Singelis, 1994); bireysel, ilişkisel ve toplulukçu benlik kurgusu olarak üç boyutta değerlendiren (Kashima ve Hardie, 2000) ölçme araçlarının geliştirilmiş olduğu ve benlik kurgusu üzerine yapılan çalışmalarda yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Ancak kültürün benlik kavramının oluşumunu yönlendirdiği ve şekillendirdiği birçok araştırmacı tarafından vurgulanmış (Markus ve Kitiyama, 1991; Yamada ve Singelis, 1999; Kağıtçıbaşı, 2005) olmasına karşın benlik kurgusunun kültürel düzeyde ölçecek ölçme araçlarının olmaması önemli bir sorun olarak görünmektedir. Benlik kurgusu çalışmalarında kullanılan ölçeklerin ya Batılı bakış açısıyla geliştirilen iki boyutlu (Benlik Kurgusu Ölçeği) (Singelis, 1994) ya da geleneksel Türkiye’deki kültürel ortama göre daha baskın olduğu Asya kültürleri için geliştirilmiş üç boyutlu (İlişkisel, Bireysel ve Toplulukçu Benlik Kurgusu Ölçeği) (Kashima ve Hardie, 2000) olduğu görülmektedir. Kağıtçıbaşı’na göre (1996, 2000, 2005, 2007) geleneksel toplumdan çok, bağlılık kültürü içeren toplulukçu toplumların gelişmiş (kentlileşmiş, eğitilmiş) kesimlerinde iki bağımsız boyut olan özerklik ve ilişkisel bir arada görülmesi mümkündür. Bu kuramsal tartışmalara dayanarak Kağıtçıbaşı (2007) tarafından benlik kurgusunu özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik olarak ölçen “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri” geliştirilmiştir. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmaları üniversite öğrencileri üzerinde yapılmış ve bu yaş grubu için geçerli ve güvenilir olduğu belirtilmiştir.

Alanyazın incelendiğinde benlik kurgusu ile ilgili Türkiye’de yapılan çalışmaların büyük çoğunluğun üniversite gençliği üzerinde (İmamoğlu, 1998, 2002; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 2004) yapıldığı ve liseye devam etmekte olan ergenlerde benlik kurgusu gelişimi üzerine herhangi bir çalışma olmadığı görülmektedir. Ayrıca gençliğin bu kesiminin benlik kurgularını ölçmede kullanılabilecek bir ölçüğe de rastlanamamıştır. Ancak Türkiye’nin toplumsal kültürel ortamında yaşanan değişimlerin gençlerin özerklik ve ilişkisellik gelişimlerinde değişimler ortaya çıkarması beklenebilir ve dolayısıyla Türkiye’de gençleri anlamak açısından lise gençliğini de bu çalışmalara dâhil etmek önemli görünmektedir. Diğer bir önemli nokta da ergenlerin özerklik ve ilişkisellik gelişimleri ile ilgili bilgilere sahip olmak okullarda ergenlere yönelik, aile ilişkileri, karar alma, hayır diyebilme, öz belirleme, girişkenlik, planlama, amaç belirleme, güdülenme, sorun çözme, zorluklarla baş etme ve sorun davranışlarla ilgili alanlarda yapılacak psikolojik yardım çalışmalarının planlanmasında da yararlı olabilir.

Yukarıdaki tartışmalar doğrultusunda bu çalışmanın genel amacı alanyazında ortaya çıkan liseye devam etmekte olan ergenlerin benlik kurgusunun ölçülmesiyle ilgili boşluğun doldurulmasıdır. Daha özeldir çalışmanın amacı Kağıtçıbaşı (2007) tarafından geliştirilen “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri”nin 15-18 yaşları arasındaki lise öğrencileri için geçerlik ve güvenirlik çalışmasını yapmaktır. Çalışmanın bir diğer amacı da ölçeğin alt boyutlarının puan ortalamalarının bayan ve erkek katılımcılar için farklılık gösterip göstermediğinin belirlenmesidir.

YÖNTEM

Araştırma Grubu

Bu çalışmada, araştırma grubu 15-18 yaşlarında, Ankara merkezde farklı SED’den lise 1. 2. ve 3. sınıflarda öğrenim gören 1133 öğrenciden oluşmuştur. Çalışmaya katılacak okullar bu okullara devam eden öğrencilerin sosyo- ekonomik durumları dikkate alınarak amaçsal (purposive) örnekleme yoluyla belirlenmiştir. Amaçsal örneklemede araştırmacı evrenle ilgili daha önceki bilgilerine ve araştırmanın özel amacına dayanarak bir örneklem belirlemektedir (Fraenkel ve Wallen, 1993, s. 87). Araştırma grubunun belirlenmesinde, amaçsal örnekleme çeşitlerinden, maksimum çeşitlilik yöntemi benimsenmiş, bu bağlamda evrenin temsil yeteneği göz önünde bulundurularak okulların seçilmesinde üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeye sahip öğrencilerin devam ettiği okullar seçilmiş ve ölçme aracı bu okullarda uygulanmıştır. Bu okullardan çalışmaya katılan öğrencilerin 610’ unu (% 54) kadınlar, 523’ünü (% 46) erkekler oluşturmuştur. Ergenlerin yaş ortalaması 16.37 (SS=1.10) ve yaş aralığı 15-18’dir. Öğrencilerin sınıf düzeylerine göre dağılımı incelendiğinde % 29.’unun (332) 9. sınıf, % 30’unun (338) 10. sınıf ve % 41’inin (463) ise 11. sınıfa devam eden öğrenciler olduğu görülmüştür.

Veri Toplama Aracı

Katılımcıların benlik kurgusunu ölçmek için Kağıtçıbaşı (2007) tarafından geliştirilen “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri” kullanılmıştır. Ölçek ailede özerk benlik, ailede ilişkisellik benlik ve ailede özerk- ilişkisellik benlik olmak üzere üç boyuttan oluşmaktadır. Katılımcılardan ölçekteki 22 maddenin her birine ne ölçüde katıldıklarını “kesinlikle katılmıyorum”, “katılmıyorum”, “kararsızım”, “katılıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” seçeneklerinden oluşan beşli dereceleme ölçeğinde işaretleyerek belirtmeleri istenmektedir. Yanıtların analizinde maddelerden olumlu olanlar için belirtilen seçenekler sırayla 5, 4, 3, 2, ve 1; olumsuz olanlar ise sırayla 1, 2, 3, 4, ve 5 olarak kodlanmıştır.

Ölçeğin ailede ilişkisellik benlik boyutu ilişkisellik benlik kurgusunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu alt ölçekteki dokuz madde psikolojik ve maddi açıdan kişinin ailesiyle olan yakın ilişkisini ölçmektedir. Örnek olarak “Kendimi aileme gönülden bağlı hissederim” maddesi verilebilir. Yine dokuz maddeden oluşan ailede özerk benlik boyutu özerk benlik kurgusunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Buradaki maddeler kişinin ailesiyle olan ilişkisinde özerklik düzeyini ölçmektedir. Örnek olarak “Kendimi ailemden bağımsız hissederim” ve “Ailemin düşündüğü gibi düşünmek zorunda değilim” maddeleri verilebilir. Ailede özerk- ilişkisellik benlik boyutu olan son boyut özerk-ilişkisel benlik kurgusunu ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu alt ölçekteki dört madde kişinin ailesine olan bağlılığını ve

özerklik düzeyini bir arada ölçmektedir. Örnek madde olarak “Bir kimse kendisini ailesine hem duygusal olarak bağlı, hem de özgür hissedebilir” maddesi verilebilir.

Özgün ölçeğin geçerlik ve güvenilirlik çalışması üniversite öğrencileri ile yapılmıştır. Ölçeğin üniversite öğrencileri ile yapılan güvenilirlik çalışması sonuçlarına göre iç tutarlılık katsayısı ailede ilişkisel benlik, ailede özerk benlik ve ailede özerk- ilişkisel benlik boyutları için sırasıyla .84, .84 ve .77 olarak verilmiştir (Kağıtçıbaşı, 2007)

Verilerin Analizi

Bu çalışmada ölçeğinin yapı geçerliliğini lise öğrencileri üzerinde sınamak için açımlayıcı (exploratory factor analysis) ve doğrulayıcı (confirmatory) faktör analizi yapılmıştır. Yeni bir yaş grubunda ölçme aracının ölçeğin orijinal halindeki üç boyutlu yapıyı gösterip göstermediğinin analizi için SPSS 13 programı kullanılarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Gözlenen verinin üç boyutlu modele ne oranda uyum sağladığını belirlemek amacıyla LISREL 8.1 kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. Araştırmada oluşturulan ölçme modelinin kabul edilebilir bir uyum iyiliğine sahip olup olmadığı uyum iyiliği istatistikleri (goodness of fit statistics) ile değerlendirilmiştir. Yapısal Eşitlik Modelleri (YEM) alanında kullanılan çok sayıda uyum indeksi bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın olarak kullanılanı Ki Kare (X^2) testidir. Modelin veriye uyumunu tanımlamada kullanılan diğer bir yol da Ki Kare'nin serbestlik derecesine oranının hesaplanmasıdır. Bu oranın 5 ve altında olması kabul edilebilir bir değer olarak belirtilmektedir (Klem, 2000). En çok kullanılan uyum indeksleri ise İyilik Uyum İndeksi (Goodness of Fit Index, GFI), Düzeltilmiş İyilik Uyum İndeksi (Adjusted Goodness of Fit Index, AGFI), Ortalama Hataların Karekökü (Root Mean Square Residual, RMR), Yaklaşık Hataların Ortalama Karekökü (Root Mean Square Error of Approximation (RMSEA) ve Karşılaştırmalı Uyum İndeksi'dir (Comparative Fit Index, CFI). Bu çalışmada da kriter olarak sayılan uyum indeksleri kullanılmıştır. GFI, AGFI ve CFI'nın değerinin .90 ve üzerinde olması iyi uyum olarak; RMR ve RMSEA değerinin ise .05 ve altında olması mükemmel uyumu, .08 ve altında olması ise kabul edilebilir uyum olarak kabul edilmektedir (Schermelleh-Engel, Moosbrugger ve Müller, 2003; Sümer, 2000).

İşlem

Ölçek katılımcılara okullarda gönüllülük esasına dayalı olarak grup uygulamaları şeklinde uygulanmıştır. Katılımcılara öncelikle araştırmanın amacına yönelik kısa bir bilgi verilmiş ve ardından uygulamaya geçilmiştir. Ayrıca gerekli durumlarda açıklamalar yapılmıştır. Katılımcılardan kimlik bilgileri istenmemiştir. Ölçeğin uygulanması 10-15 dakika arasında değişmiştir.

BULGULAR

Ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeklerinden elde edilen veriler ilk olarak açımlayıcı faktör analizine tabi tutulmuştur. Temel bileşenler (principal components) analizi ve varimax döndürme yöntemi ile elde edilen faktör yapısının son hali Tablo 1'de gösterilmiştir. İlk aşamada Varimaks dönüştürmeli temel bileşenler faktör analizi sonucuna göre, puanlardaki değişimin % 48'ini açıklayan ve öz değeri 1'in üzerinde olan 5 faktör belirlenmiştir. Veri grubuna uygulanan öz değer grafiği sonuçları maddelerin üç boyutlu bir özelliği ölçtüğünü desteklemektedir. Faktör analizi üç faktörle sınırlandırılarak tekrarlandığında üç faktör, toplam varyansın % 40'ını açıklamaktadır.

En düşük faktör yükü .35 alınmıştır ve ölçekteki bir maddenin bir faktördeki yükü 35'in üstünde ve bu maddenin diğer faktörlerdeki yükünden .10 veya daha yüksek ise madde o faktörde sayılmıştır (Tavşancıl, 2005). Buna göre 2. madde hem 1. hem de 2. faktörde, 3. madde hem 2. hem de 3. faktörde birbirine yakın yük değerleri aldığı için ölçekten çıkarılmıştır. Bu maddeler çıkarıldıktan sonra analiz tekrarlandığında açıklanan toplam varyans % 45 olmuştur (Tablo 1). Birinci faktörün açıkladığı toplam varyansın % 20, özdeğerinin 5.22; ikinci faktörün açıkladığı toplam varyansın % 13, özdeğerinin 2.42; üçüncü faktörün açıkladığı toplam varyansın da % 12 ve özdeğerinin de 1.35 olduğu görülmüştür.

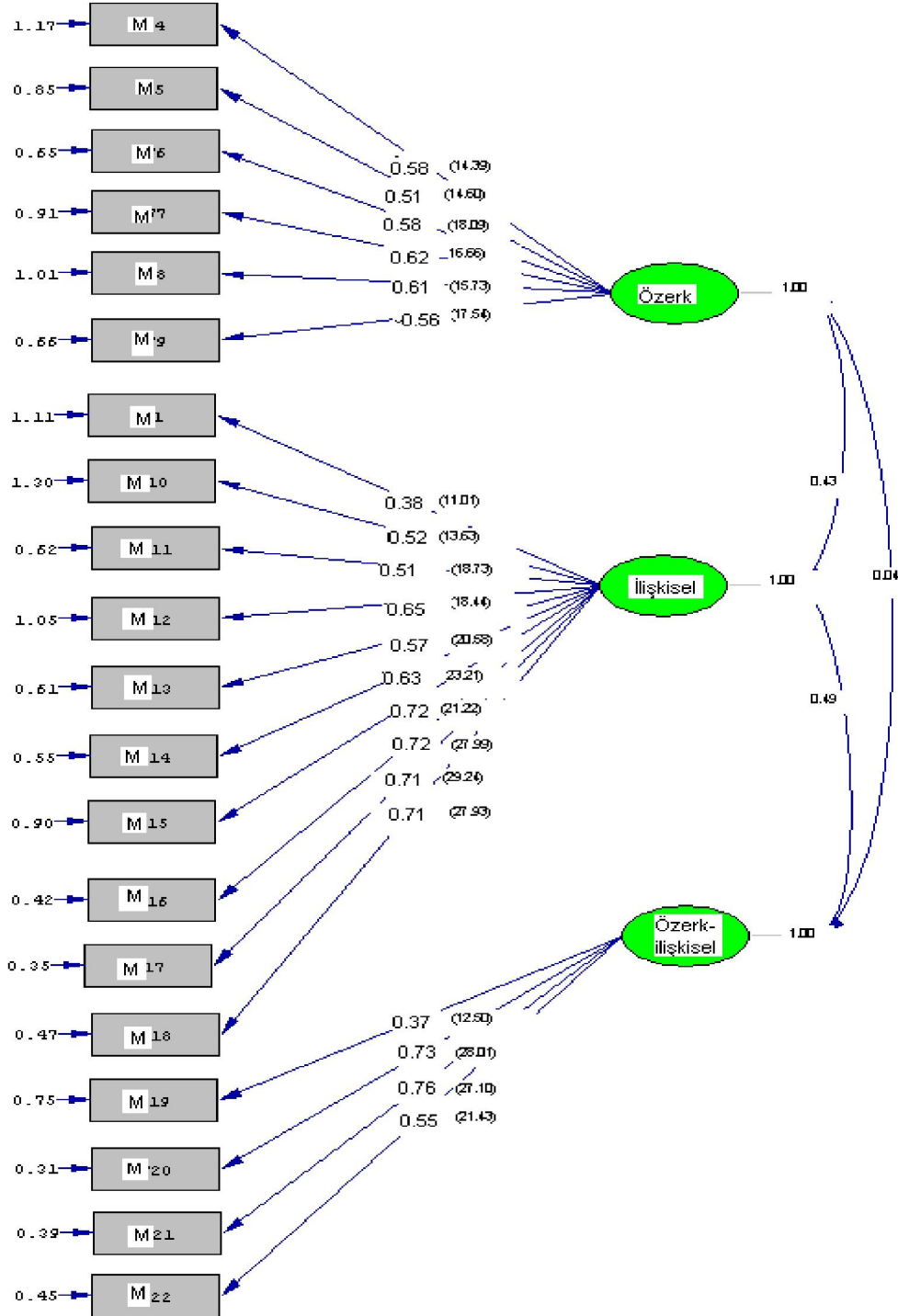
Tablo 1. “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği” ni Oluşturan 20 Maddenin Faktörlere Dağılımı ve Faktör Yükleri

Maddeler	3.Faktör İlişkisel Benlik	2.Faktör Özerk- İlişkisel Benlik	3.Faktör Özerk Benlik
M15.	-.727	.028	-.053
M16.	.697	.188	.192
M18.	.695	.217	.166
M17.	.685	.280	.201
M14.	.594	.276	.190
M12.	.592	.092	.053
M11.	.551	.235	.067
M13.	.521	.336	.118
M10.	-.519	-.026	.078
M1.	-.436	.118	-.215
M20.	.211	.781	-.061
M22.	.119	.751	.039
M21.	.244	.750	-.001
M19.	.041	.544	-.089
M9.	.008	-.024	.702
M6.	.027	-.068	.700
M8.	.018	-.152	.645
M7.	.242	-.001	.570
M4.	.127	.050	.552
M5.	.267	.171	.491
Özdeğer	5.22	2.42	1.35
Açıklanan varyans %	20	13	12
Toplam açıklanan varyans %	20	33	45

Tablo 1’de görüldüğü gibi, maddelerin önemli bir bölümü ayrı birer faktör oluşturmuştur. Ölçeğin özgün halinde ailede özerk benlik boyutu altında olan 9 maddenin 6’sının bu boyutta; yine asıl ölçekte ailede ilişkisel benlik boyutunda bulunan toplam 9 maddenin aynı boyut altında, buna ek olarak asıl ölçekte ailede özerk benlik boyutunda bulunan 1. maddenin ailede ilişkisel benlik boyutu

altında yer aldığı görülmektedir. Bu madde kavramsal olarak ilişkiselliği ifade ettiği için bu faktörde çıkmış olabilir. Asıl ölçekte ailede özerk-ilişkisel benlik faktöründe bulunan 4 maddenin de aynı boyut altında toplandığı görülmüştür. Ölçeğin faktör yapısının Kağıtçıbaşı'nın (2007) ileri sürdüğü üç faktörlü yapıyla büyük ölçüde örtüştüğü belirlenmiştir.

Şekil . "Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği"nin Faktör Yük Değerleri, Hata Varyansları ve t Değerleri (t değerleri parentez içinde verilmiştir).

Ölçeğin yapı geçerliliğini incelemek için gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizine ek olarak, gözlenen verinin üç boyutlu modele ne oranda uyum sağladığını belirlemek amacıyla LISREL kullanılarak doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. LISREL 8.1 kullanılarak yapılan DFA

uygulanmasında 20 maddeden elde edilen korelasyon matrisi veri olarak kullanılmıştır. Yapılan DFA sonucunda, örtük değişken (faktör) ile gözlenen değişkenler arasındaki ilişkileri, gözlenen değişkenlerin hata varyansları ve elde edilen t değerleri şekil 1’de sunulmuştur.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, ailede özerk benlik örtük değişkeni ile gözlenen değişkenleri arasındaki ilişkilerin .51 ile .58, ailede ilişkisel benlik ile gözlenen değişkenleri arasındaki ilişkilerin .38 ile .77 ve ailede özerk-ilişkisel benlik ile gözlenen değişkenleri arasındaki ilişkilerin .37 ile .76 arasında değiştiği görülmektedir. Gerçekleştirilen analiz sonucunda tüm maddelerin örtük değişkeni açıklamada anlamlı t değeri verdiği görülmektedir. DFA sonucunda elde edilen uyum indeksleri Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçeği” nin İyilik Uyum İstatistikleri

İyilik Uyum İndeksi	Değer
X^2/sd 764.39 (167)	4.57
GFI	.94
AGFI	.92
CFI	.91
RMR	.063
RMSEA	.056

Tablo 2’de sunulan uyum indeksleri gözlenen verinin üç boyutlu önerilen modele iyi uyum gösterdiğini ortaya koymaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi ile hesaplanan ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranı (X^2/sd) 4.57’dir ve bu değer Sümer’in (2000) değerlendirmesine göre, modelin gerçek verilerle uyumlu olduğunu göstermektedir. Ki-kare değerinin serbestlik derecesine oranın yüksek olmasının nedeninin bu oranın örneklem büyüklüğüne duyarlı olması olduğu belirtilmektedir (Şimşek, 2007). Modelin değerlendirilmesi için diğer uyum iyiliği istatistiklerinden GFI değerinin .94, AGFI değerinin .92 ve CFI değerinin .91; RMR değerinin .06 ve RMSEA değerinin de .05 olması doğrulayıcı faktör analizi sonucunda modele göre hazırlanmış üç faktörlü ölçeğin yapısının kabul edilebilir ve geçerli sonuçlar verdiği görülmektedir.

Ölçeğin güvenilirlik göstergesi olan iç tutarlık ise Cronbach Alpha ile hesaplanmış ve ailede özerk benlik kurgusu boyutu için .69, ailede ilişkisel benlik kurgusu boyutu için .77, ailede özerk-ilişkisel benlik kurgusu boyutu için ise .73 olarak bulunmuştur.

Benlik Kurgusu ve Cinsiyet

Ailede özerk, ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puan ortalamalarının kadın ve erkek katılımcılar için farklılık gösterip göstermediği bağımsız örneklem için *t*-testi analizi (Independent samples *t*-test) kullanılarak incelenmiştir. Bu inceleme ile gelecekte ölçeği kullanacak araştırmacılara ortalama puanlarını karşılaştırma olanağı sağlanması amaçlanmıştır. Ayrıca cinsiyet kişilerin özerk ya da ilişkisel benlik yönelimleri üzerinde etkili olan önemli faktörlerden biri olarak belirtilmektedir (Cross ve Madson, 1997) ve cinsiyete göre inceleme ölçeğin alt boyutlar açısından (özerk, ilişkisel ve

özerk-ilişkisel benlik) grup farklılıklarını değerlendirmede kullanışlı olup olmadığını gösterebilir. Bağımsız örneklem için *t*-testi analizi sonuçları Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo3. Benlik Kurgusu Alt Boyutlarının Ortalama Puanlarının Cinsiyete Göre *t* Testi Sonuçları

	Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	sd	t	p
Özerk benlik	Kız	610	17.10	4.08	1131	1,124	.261
	Erkek	523	16.82	4.16			
İlişkisel benlik	Kız	610	34.69	3.79	1131	2.793	.005
	Erkek	523	33.99	4.55			
Özerk-ilişkisel benlik	Kız	610	17.62	2.46	1131	6.134	.000
	Erkek	523	16.63	2.96			

Elde edilen sonuçlara göre katılımcıların ailede özerk benlik puanları cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t(1131)= 1.124, p> .05$]. Ancak kadınların ailede ilişkisel benlik puanlarının ($\bar{X}=34.69$) erkeklerin puanlarından ($\bar{X}=33.99$) daha yüksek olduğu bulunmuştur [$t(1131)= 2.79, p< .01$]. Aynı şekilde kadınların ailede özerk-ilişkisel benlik puanları ($\bar{X}=17.62$) erkeklerin puanlarından ($\bar{X}=16.63$) anlamlı düzeyde daha yüksektir [$t(1131)= 6.134, p< .001$]. Katılımcıların benlik kurgusu puanlarının cinsiyete göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacı ile yapılan *t* testi sonuçları kızların ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusu puanlarının erkeklere göre daha yüksek olduğunu göstermektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu çalışmada Kağıtçıbaşı (2007) tarafından benlik kurgusunu değerlendirmeye yönelik olarak geliştirilen “Ailede Özek-İlişkisel Benlik Ölçekleri”nin 15-18 yaş arası ergenlere uyarlaması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca cinsiyete göre ölçeğin alt boyutlarında farklılık olup olmadığını incelenmesi de çalışmanın diğer bir amacını oluşturmuştur.

Benlik kurgusu ile ilgili çalışmaların çoğunluğu bireycilik ve toplulukçuluk ile ilgili olarak genel eğilimler, tutumlar ve değerler üzerine odaklanmıştır (Göregenli, 1995; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002) ancak bireysel düzeyde kişilerin benliklerini nasıl kurguladıkları ele alınmamıştır. Bireysel düzeyde benlik kurgusu gelişiminin güncel kültürel yaklaşımlar kullanılarak görgül çalışmalarda sistematik bir şekilde ele alınması gerekliliği vurgulanmaktadır (Karakitapoğlu-Aygün, 2004). Bu çalışmada kültürel düzeydeki bireycilik-toplulukçuluğun yansımaları olduğu düşünülen benlik kurgusu gelişimini bireysel düzeyde ele alan ve ergenlerde benlik kurgusunun ölçülmesinde kullanılacak önemli bir ölçeğin geçerlik güvenilirlik kanıtları test edilmiştir.

Ölçeğin psikometrik özelliklerinin incelenmesine özgün halindeki üç boyutlu yapıyı gösterip göstermediğinin analizi için açımlayıcı faktör analizi yapılarak başlanmıştır. Toplam 22 maddeden oluşan ölçeğin maddelerinin çoğunluğunun orijinal boyutları altında toplandığı görülmüştür. Ancak asıl ölçekte ailede özerk benlik boyutunda bulunan 1. maddenin ailede ilişkisel benlik boyutu altında yer aldığı görülmektedir. Bu madde kavramsal olarak ilişkiselliği ifade ettiği için bu faktör altında yer

aldığı düşünülmektedir. Ailede özerk benlik kurgusu boyutu altında yer alan iki maddenin iki farklı boyutta benzer yük değerleri almaları nedeniyle analizden çıkarılması sonucu 20 maddelik ölçek elde edilmiştir. Bu formun faktör yapısının lise öğrencilerinden oluşan örnekleme doğrulanıp doğrulanmayacağını belirlemek üzere yapılan DFA sonucu modelin yeterli düzeyde uyum gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Ölçeğin bu yaş grubu dışında, örneğin üniversite örneklemine uygunluğunu destekleyen sonuçlar da bulunmaktadır (Aycan, 2006; Tuncer, 2006).

Benlik kurgusu ile ilgili cinsiyet değişkeni açısından yapılan karşılaştırmada ergenlerin özerk benlik kurgularının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği anlaşılmıştır. Bu bulgu daha önceki bazı araştırma bulgularıyla (Çelen, Çok, Bosma ve Zijssing, 2006) da benzerlik göstermektedir. Ancak erkeklerin kadınlara göre özerk benlik kurgusu düzeylerinin daha yüksek olduğunu gösteren bulgular da bulunmaktadır (örn. Cross ve Madson, 1997). Bu çalışmada özerklik açısından cinsiyetler arasında fark çıkmaması Türkiye’de yaşayan kadınların sosyal rollerindeki değişimin bir sonucu olabilir. Türkiye’de kadınların eğitim düzeyi ve genel sosyo-ekonomik düzeyi yükseldikçe tutumlarında ve değerlerinde daha fazla özerk ve bağımsız oldukları gösterilmiştir (Çileli, 2000; Göregenli, 1995;1997; İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün, 1999; Karakitapoğlu-Aygün ve İmamoğlu, 2002).

Bu çalışmanın bulguları ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgusunun kızlar arasında erkeklerden daha yaygın olduğunu göstermektedir. Kızların ilişkisel ve özerk-ilişkisel benlik kurgularının yüksek çıkması kadınların aynı zamanda sosyo duygusal ve kişilerarası yönelim açısından geleneksel cinsiyet rolü toplumsallaştırma uygulamalarının hala devam etmesinin bir sonucu olabilir (Gilligan, 1982). Bu bulgu kadınların aileleri ve başkaları ile ilişkiselliklerinin ve bağılıklarının yüksek olduğunu gösteren araştırma bulguları ile benzerlik göstermektedir (örn. Cross ve Madson, 1997). Kadın ve erkekler arasındaki bu fark kadınların geleneksel Türk kültüründe önemli olan değerleri ve rolleri içselleştirmeleri ile açıklanabilir. Cinsiyet ile ilgili bulgu ailede özerk-ilişkisel benlik ölçeğinin bir kültürde hangi benlik kurgusunun daha önemli olduğunu gösterecek grup farklılıklarını değerlendirmede kullanışlı olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada benlik kurgusunun Kağıtçıbaşı’nın (1996, 2000, 2005, 2007) önerdiği gibi üçlü yapısı doğrulanmıştır. Ona göre gelişmekte olan toplumlarda yaşanan sosyo-ekonomik değişimlerle birlikte karşılıklı ilişkisel benlikten özerk benliğe bir geçiş olmayacak, hem ilişkiselliğin hem de özerkliğin bir sentezi olan “özerk-ilişkisel benlik” gelişecektir. “Ailede Özerk-İlişkisel Benlik Ölçekleri” için gerçekleştirilen açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları üçlü benlik kurgusu yapısını ya da özerk ve ilişkisel benliğin yanında özerklik ve ilişkiselliğin bir arada olabileceğini doğrulamıştır.

Alanyazında uzun süredir ikili olarak ele alınan (Markus ve Kitiyama, 1991) benlik kurgusunun çok boyutluluğu gösterilmiştir. Böylece de Kağıtçıbaşı (1996, 2000, 2005, 2007) tarafında önerilen üç boyutlu benlik modeline önemli bir destek sunulmaktadır. Ancak özerkliğin ve ilişkiselliğin birlikteliğinin yanında bu kavramların da kendi içinde çok boyutlu bir yapısı olabileceği belirtilmektedir. Örneğin, özerklik açısından kendini zihinsel olarak ayırık hissetme, fiziksel olarak ayırık olma, kendi davranışlarının kaynağı olarak kendini görme, kendine güven, kendi başına hareket etme gibi alt boyutların olduğu vurgulanmıştır. İlişkisel benlik için genel sosyallik, sosyal olaylara, konulara ilgi duyma, sosyal etkinliklere katılmayı sevme ve özel ilişkileri önemseme (aile, arkadaşlık ilişkisi gibi) gibi farklı boyutların olabileceği belirtilmektedir (Raeff, 2004). Buna dayanarak gelecek çalışmalarda özerklik ve ilişkisellik kavramının bu çok boyutlu yapısı da dikkate alınmalıdır.

Bu çalışmada benlik ölçümünde referans grup olarak aile alınmıştır. Kişinin başkalarına bağılılığı ya da başkalarıyla ilişkiselliğinin durumdan duruma (evde anababayla, okulda arkadaşlarla) değişebileceği belirtilmiştir (Markus ve Kitiyama, 1991). Örneğin Li (2002) Kanadalı ve Çinli katılımcılarla yaptığı çalışmada Kanadalıların da en az Çinli katılımcılar kadar arkadaşlarına bağlı olduğunu, ancak ailelerine bağılıklarının daha düşük olduğunu göstermiştir. Bu sonuca göre kişilerin ilişkiselliği referans alınan gruba göre değişebilir. Gelecekte genel benlik kurgusunun ölçümünde kullanılacak ölçek geliştirme çalışmaları üzerine odaklanılabilir.

Yurt dışında yapılan çalışmalarda kişilerin benlik kurgularının sosyal duygusal gelişimleri üzerinde etkili olduğu gösterilmiştir (Markus ve Kitayama, 1991; Lam, 2006). Bu çalışmanın sonuçları farklı benlik tiplerinin kişinin düşünce, duygu ve davranışları üzerinde nasıl bir etkisinin olduğu üzerine yeni araştırmalar yapılmasına ışık tutabilir.

Bu çalışmada psikometrik özellikleri değerlendirilen “Ailede Özek-İlişkisel Benlik Ölçekleri” Türk kültüründe geliştirilmiş bir ölçektir. Ancak daha önce de vurgulandığı gibi birçok araştırmacı hem özerkliğin hem de ilişkiselliğin evrensel olarak temel gereksinimler olduğunu belirtmiş ve bu iki gelişimsel yolun birlikteliğinin çocukların iyilik durumları üzerinde önemini vurgulamıştır (Ryan ve Deci, 2000; Chirkov ve Ryan, 2001; Chirkov, Ryan, Kim ve Kaplan, 2003). Buradan hareketle bu ölçeğin farklı kültürlerle de uyarlanıp üç boyutlu yapısının doğrulanıp doğrulanmayacağına incelenmesinin uluslararası alanyazına önemli katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Assor, A. Kaplan, H. & Roth, G. (2002). Choice is good but relevance is excellent: Autonomy affecting teacher behaviors that predict students' engagement in learning. *British Journal of Educational Psychology*, 72, 261-278.
- Aycan, Z. (2006). Paternalism: Towards Conceptual refinement and operationalization. In Yang, K.S., Hwang, K.K., & Kim, U. (Eds.). *Scientific Advances in Indigenous Psychologies: Empirical, Philosophical, and Cultural Contributions* (pp. 445-466). London: Cambridge University Press.
- Baumeister, R. & Leary, M. R. (1995). The need to belong: Desire for interpersonal attachments as a fundamental human motivation. *Psychological Bulletin*, 117, 497-529.
- Chirkov, V. I. & Ryan, R. M. (2001). Parent and teacher autonomy-support in Russian and U. S. Adolescents: Common effects on well-being and academic motivation. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 618-635.
- Chirkov, V. I., Ryan, R. M., Kim, Y. & Kaplan, U. (2003). Differentiating autonomy from individualism and independence: A self-determination theory perspective on internalization of cultural orientations and well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 84, 97-109.
- Cross, S. E. & Madson, L. (1997). Models of the self: Self-construal theory and gender. *Psychological Bulletin*, 122, 5-37.
- Çelen, N., Çok, F., Bosma, H. A. & Zijsling, D. H. (2006). Perceptions of decisional autonomy of Turkish adolescents and their parents. *Paideia*, 16(35), 349-364.
- Çileli, M. (2000). Change in value orientations of Turkish youth from 1989 to 1995. *The Journal of Psychology*, 134, 297-305.
- Fraenkel, J. R. & Wallen, N. E. (1993). *How to design and evaluate research in education*. New York: McGraw-Hill.
- Freeman, M. A. (1997). Demographic correlates of individualism and collectivism: A study of social values in Sri Lanka. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 321-341.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Göregenli, M. (1995). Kültürümüz açısından bireycilik-toplulukçuluk eğilimleri: Bir başlangıç çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10, 1-14.
- Göregenli, M. (1997). Individualist and collectivist tendencies in a Turkish sample. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 28, 787-793.
- Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: comparing values, behaviors, institutions, and organizations across nations*. Thousand Oaks, Calif: Sage.
- İmamoğlu, E. O. (1998). Individualism and collectivism in a model and scale of Balanced Differentiation and Integration. *Journal of Psychology*, 132, 95-105.
- İmamoğlu, E. O. (2002). Doğu-Batı kavşağında benlik: Dengeli ayrışma-bütünleşme modeli. *12. Psikoloji Kongresinde Sunulan Bildiri, Ankara, Türkiye*.
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and relatedness: Not opposing but distinct and complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 129(4), 367-402.
- İmamoğlu, E. O. & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (1999). 1970'lerden 1990'lara değerler: Üniversite düzeyinde gözlenen zaman, kuşak ve cinsiyet farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(44), 1-22.
- İmamoğlu, O. & Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self-construals and values in different cultural and socioeconomic contexts. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 130(4), 277-306.
- İmamoğlu, E. O., Küller, R., İmamoğlu, V. & Küller, M. (1993). The social psychological worlds of Swedes and Turks in and around retirement. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 24, 26-41.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (1970). Social norms and authoritarianism: A Turkish-American comparison. *Journal of Personality and Social Psychology*, 16, 444-451.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-ilişkisel benlik: Yeni bir sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11, 36-44.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005a). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 4, 403-422.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005b). Autonomuuous – related self scales. (Progress Report).
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2007). *Family, Self, and Human Development Across Cultures, Theory and Applications* (2nd ed.). London: Lawrence Erlbaum Associates.
- Karadayı, F. (1998). *İlişkili özerklik: Kavramı, ölçülmesi, gelişimi ve toplumsal önemi, gençlere ve kültüre özgü değerlendirmeler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self, Identity, and Emotional Weil-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*, 138(5) 457-478.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. & İmamoğlu, E. O. (2002). Value domains of Turkish adults and university students. *The Journal of Social Psychology*, 142, 333-351.
- Kashima, E.S. & Hardie, E.A. (2000). Development and validation of the relational, individual, and collective self-aspects (RIC) scale. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 19-48.
- Kitayama, S., Markus, H. R., Matsumoto, H. & Norasakkunkit, V. (1997). Individual and collective processes in the construction of the self: Self-enhancement in the United States and self-criticism in Japan. *Journal of Personality and Social Psychology*, 72,1245-1267.
- Lam, B.T. (2006). Self-construal and socio-emotional development among Vietnamese-American adolescents: An examination of different types of self-construal. *International Journal of Behavioral Development*, 30(1), 67-75.
- Li, H. Z. (2002). Culture, gender and self-close-other(s) connectedness in Canadian and Chinese samples. *European Journal of Social Psychology*, 32, 93-104.
- Markus, H.R. & Kitayama, S. (1991). Culture and the self: Implications for cognition, emotion, and motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Raeff, C. (2004). Within-culture complexities: Multifaceted and interrelated autonomy and connectedness characteristics in late adolescent selves. *New Directions For Child and Adolescent Development*, 104, 61-78.
- Ryan, R.M. & Deci, E. L. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*, 55, 68-78.
- Sampson, E. E. (2000). Reinterpreting individualism and collectivism. *American Psychologist*, 55, 1425-1432.
- Schermelleh-Engel, K., Moosbrugger, H., & Müller, H. (2003). Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Method of Psychological Research*, 8(2), 23-74.
- Singelis, T. M. (1994). The measurement of interdependent and independent self-construal. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.
- Singelis, T. M., Bond, M. H., Sharkey, W.F. & Lai, C. S. (1999). Unpacking culture's influence on self-esteem and embarrassability. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 30(3), 315-341.
- Sümer, N. (2000). Yapısal Eşitlik Modelleri: Temel kavramlar ve örnek uygulamalar. *Türk Psikoloji Yazıları*, 3(6):74-79.
- Şimşek, Ö. F. (2007). *Yapısal eşitlik modellemesine giriş: Temel ilkeler ve LISREL uygulamaları*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Triandis, H. C. (1995). *Individualism and Collectivism*. Boulder, Colo.: Westview Press.
- Tuncer, G. (2005). *The Self in Family Context and Traditional Family Values on Attitudes toward Paternalistic Leadership Style*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yamada, A. M. & Singelis, T. (1999). Biculturalism and self-construal. *International Journal of Intercultural Relations*, 23(5), 697-709.